

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Történelemtudományi Doktori Iskola
Vezetője: Dr. Óze Sándor, DsC

Gazdaság-, Régió- és Politikatörténeti Műhely
Vezetője: Dr. Medgyesy-Schmikli Norbert, PhD

Témavezető: Prof. Dr. habil M. Kiss Sándor, professor emeritus

Albert Zoltán Máté

**Államfői szerep és állami címer a fenyegetett demokrácia idején
(1945–1948)**

Doktori (PhD) értekezés

TÉZISFÜZET

Budapest

2024

1. A KUTATÁS ELŐZMÉNYEI, PROBLÉMAFELVETÉS

Jelen disszertáció, a magyar állami címer történetét vizsgáló kutatásomnak kiemelten fontos állomása, amely a sok kérdést fölvető ún. Kossuth-címert vizsgálja tágabb kontextusban, tulajdonképpen melléktémaként. Hiszen az értekezés fő témája az államfői szerep értelmezése, a magyar történelem egyik legösszetettebb és máig kiható időszakában.

A kutatás igyekszik minél alaposabban bemutatni az 1945 és 1948 közötti időszak történéseit, amelyek kapcsolatban álltak Tildy Zoltán politikusi működésével. Elsődleges célja az értekezésnek, az akkori magyar államfő szerepének és tetteinek megértése, elkerülve az ítélezést (legyen az akár pozitív, akár negatív). A református lelkészként induló, majd a Független Kisgazdapárt egyik alapítójáról és vezetőjéről, Tildy Zoltánról elfogult és elítélő hangvételű írásokat egyaránt olvashatunk. Szerepét a magyar állam élén gyakran a „gyenge” jelzővel illetik. Megítélésekor szemére vetik mérsékelt politikáját és túlzott engedékenységét a kommunisták és a Szovjetunió felé. Vajon jogosak-e ezek a kritikák? Hogyan lehetséges, hogy egyesek hőst látnak benne, míg mások hazaárulót? A források alapján kimondható, hogy Tildy számára a családja kiemelten fontos volt. Felesége, Tildy Zoltánné Gyenis Erzsébet pedig erős befolyást gyakorolt politikusi pályafutására is.

A történelem során az államfői intézmény és az állami címer kérdése gyakran összefonódott. A köztudatban mai napig élénken

jelen van két jelentéstársítás a magyar címerre vonatkozóan. Az egyik a „négy folyó és a három hegység” szimbolika, a másik az úgynevezett Kossuth-címer és a köztársasági államforma közötti kapcsolat. Utóbbi különösen érdekes, abból a szempontból is, hogy a második világháború után létrejött Magyar Köztársaságnak csupán szokásjog alapján lett állami jelképévé az ún. Kossuth-címer (Tildy kezdte el használni államfőként pecsétjein, amelyet aztán a legtöbb közhivatal átvett), azonban közjogilag nem rendezték ezt a kérdést.

Fontos megjegyezni, hogy a közvélekedés egyértelműen a korona nélküli magyar kiscímernek, az ívelt oldalú pajzson történő ábrázolását tekinti „Kossuth-címernek”. Lényeges, hogy sem 1849-ben, sem 1918-ban nem nevezték így az akkor használt korona nélküli címereket, illetve az 1945 előtti heraldikai szakirodalomban is csak a Kossuth család címerét illették ezzel a névvel.

2. A KÖVETETT MÓDSZERTAN

Magyarország 20. századi története lényegében a rendszerváltások története is. A szakirodalomban hagyományossá vált a „köztársaságok” számozása, amely szerint „elsőnek” az 1918-as népköztársaságot, illetve az 1919-es Tanácsköztársaság utáni állapotot is szokás tekinteni. Az 1946. évi I. törvénnyel létrehozott, 1946. február 1-én létrejött köztársaság a „második” számozást viseli, holott a kortársak szemében ez már a „harmadik” volt.

Keretet ad a történések vizsgálatának az az alapvető tény, hogy Magyarország 1920-ban, a tragikus trianoni békediktátummal szerezte vissza az évszázadokkal azelőtt elvesztett függetlenségét. Azonban 1944. március 19-ével az államhatalom törvényes gyakorlása az országot megszálló Német Birodalom kényszere alatt folyt, az 1944. október 15-i nyilas puccsal pedig teljesen megszűnt. Miután a Szovjetunió 1945 áprilisára teljesen megszállta az országot, kezdetét vette a kommunista diktatúra totális kiépülése. Az 1945 és 1948 közötti időszakot M. Kiss Sándor a burkolt diktatúra, illetve a fenyegetett demokrácia időszakának nevezi. Az értekezés ebben az időszakban vizsgálja a magyar államfő szerepének mikéntjét, illetve az államot reprezentáló egyik legfontosabb jelképnek, a címernek „hányattatott” sorsát. Zárásképpen röviden bemutatja az egykori államfőnek és az úgynevezett Kossuth-címernek az 1956-os történetét is.

A kutatás igyekszik „rétegről rétegre” haladva, más-más szempontból körüljárni a témát. A disszertáció felépítése is eszerint

alakult, tehát először a közjogi vonatkozások, az állam berendezkedésének változásai, illetve a szimbólumpolitika formálódása kap szerepet. Majd Tildy Zoltán életét követve vizsgálódás tárgyát képezik a környezetében történt fontosabb események, mind családját, mind egyházát, pártját, munkatársait illetően. Ugyanakkor a tágabb összefüggések megértéséhez elengedhetetlenek a nemzetközi kitekintések is, illetve adalékkal szolgálnak ehhez az emigrációban élő magyar politikusok tevékenységeinek, sajtóinak, létrehozott szervezeteinek történetei is.

3. AZ ÚJ EREDMÉNYEK

A forrásokból látszik, hogy volt egyfajta törekvés arra, hogy február elsejét megtegyék a köztársaság ünnepének. Sok államilag kitüntetett hivatali dolgozó például 1948. február 1-jén részesült elismerésben. Ugyanakkor árulkodó, hogy 1945 és 1949 között nem rendezték hivatalosan az állam címerét, illetve a köztársasági elnöki tisztség is csupán ideiglenesen megtúrt állapot volt. Tildy Zoltán szerepe is ehhez viszonyult. A kommunista diktatúra kiépülésének, illetve Magyarország szovjet szatellit-állammá válásának időszakában, tulajdonképpen mindhárom közjogi méltóság (államfő, kormányfő, házelnök) szerepe pusztán formalitássá vált, valódi jelentőséggel nem bírt.

A kutatás során előkerültek olyan témák, amelyek további részletes vizsgálódásra érdemesek. Ilyen például a Köztársasági Elnöki Hivatal, illetve a kormányzat egyes szereplői közötti lakásigényléssel kapcsolatos ügyek (pl. egyes pócsmegyeri ingatlanok). Ugyanígy, az államfőhöz írt kegyelmi kérvények sorsát is érdemes lenne átfogó, külön tanulmányban megvizsgálni, a lehetőségekhez mérten minél jobban rekonstruálva a döntéshozatal menetét. Kifejezetten érdekes és sok tanulsággal szolgálhat még Szelezky Gyula, Tildy protokollfőnökének élettörténete, amely szintén megérne önálló értekezést. Hiánypótló lenne Szakasits Árpád államfői idejének részletes vizsgálata, amely magában foglalja a köztársasági elnöki intézmény megszűnését, majd az elnöki tanács létrejöttét. A disszertáció az eddigi kutatás számára legnagyobb

újdonsággal, az egyes számú függelékben található összeírással szolgálhat. Az elnöki hivatalban dolgozókról – követve a szervezeti felépítést – készített segédlet bizonyára hasznára lehet, illetve kiindulási alapot is jelenthet további vizsgálódásoknak. Fontos adalékkal szolgálnak még a témához a korabeli román titkosszolgálat irattáraiból előkerült román sajtófigyelő igazgatóság anyagai, amelyek alapján kimondható, hogy Románia hírszerzése rendkívül részletesen és átfogóan vizsgálta a magyarországi politikai életet. Említésre méltó ehhez, hogy az egyébként külpolitikai téren passzív magatartású Tildy, partnere volt Petru Groza román miniszterelnöknek, hogy a két ország kapcsolata rendeződjön.

Tildyt Szelezcky Gyula szótlán, magába zárkózott embernek jellemezte, akinek odahaza nem sok szava volt. Nagy Töhötöm szerint rendkívül egyszerű lelki alkatú ember volt. Rácz Erzsébet megállapította, hogy Tildy teljesen tisztában volt azzal, hogy „jog nélküli államfő”. Bár őszinte vallomása szerint legszívesebben távol a várostól, gazdálkodó emberként élt volna, az is látszik a visszaemlékezésekből, jellemzésekből, hogy Tildy számára fontos volt, hogy adjanak a szavára, illetve tényezőként ismerjék el. Államfőként az oktatás, illetve a paraszti társadalom felkarolását tekintette kiemelt ügyének. Magyarország számára Finnország példáját tartotta követendőnek, illetve ódzkodott mindenfajta radikalizmustól. A belső magyar helyzet fejlődés útján való kibontakozását vizionálta, miközben ő maga is tisztában volt az ország valós helyzetének kétségbeejtő realitásával. Habitusához és politikájához inkább békésebb történelmi időszak illett volna.

4. A TÉMÁBAN VÉGZETT PUBLIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉG

Albert Zoltán Máté: Az úgynevezett Kossuth-címer használata szokásjog alapján 1946–1949 között. In: *Turul*, 2014 (87) 1, 20–24.

Albert Zoltán Máté: Parlamenti vita az államcímerről (1989–1990). In: M Kiss Sándor–Bíró Zoltán (szerk.): *Rendszerváltás 1989. Témák között válogatva*. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2014, 175–194.

Albert Zoltán Máté: Március tizenötödike átértékelődése 1945 után és az 1848/49-es zászlók hazatérésének kérdése. In: Szekér Nóra–Nagymihály Zoltán (szerk.): *Jeles napok, jeltelen ünnepek a diktatúrában*. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2015, 65–76.

Albert Zoltán Máté: Tildy Zoltán, a Kisgazdapárt és a nyugati magyar emigráció 1956-ban. In: M. Kiss Sándor–Nagymihály Zoltán (szerk.): *Sorsok és horizontok: Tanulmányok a magyar forradalom hatvanötödik évfordulóján*. Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Archívum Nonprofit Kft., Budapest, 2021, 241–272.

Albert Zoltán Máté: Tildy Zoltán köztársasági elnöksége (1946–1948). In: Bank Barbara–Berek Patrícia–Domján Dániel–J. Újváry Zsuzsanna (szerk.): *„Múlt nélkül nincs jövő” Doktoranduszkonferenciák 2019–2020*. Szent István Társulat, Budapest, 2022, 336–351.

Albert, Zoltán Máté: Short History of the so-called Kossuth Coat of Arms after 1945. In: *Ephemeris Hungarologica*, 2022 (2) 2, 5–26. DOI: <https://doi.org/10.53644/EH.2022.2.5>.

Albert, Zoltán Máté: Short History of the so-called Kossuth Coat of Arms after 1956. In: *Ephemeris Hungarologica*, 2023 (3) 2, 5–19.
DOI: <https://doi.org/10.53644/EH.2023.2.5>.

Albert Zoltán Máté–Bandi István: Tildy Zoltán államfő külföldre juttatásának kísérletei és megbuktatásának külföldi visszhangja a román titkosszolgálati források tükrében. In: *Magyar Szemle*, 2023 (32) 1–2., 85–100.